

یا زان :ساوه سین خرقان بخشی نین
سدا میرکندیندن بیرینجی درجه لی
عدلیه وکیلی - علی کمالی
=====

قدسی .

تورکون بالالاری و ایکیدلری گئچن قرن لرده ،خانبالیفدان گیریپ ،
دهلی دن چیخیبلار ،روسیه ده ووروب ،اوتریش ده توتوبلار ،هندوستان دا
بتلری سیندیریپ ،بغدادا گونده ریب لر .مجارستانا ایاق قویسوب ،
خوارزده قورولتای قوروب ،غزنه ده ،دهلی ده ،جرجانیه ده ،پکن ده ،مراغه
ده ،سلطانیه ده ،بغدادا ،شیرازدا ،کرماندا ،تبریزده ،استانبول دا ،پناه
آبادا ،اصفهاندا ،آنکارادا ،قاهره ده تخته اوتوروبلار .

تورک مدنیتی چین ده (قاآن ،خان) اولوب ،پاکستاندا اردو تشکیل
وئریپ ،اروپائی و آمریکا لارا یوگورت (یوقورت /قوروت = ماست - کشک)
وئریپ ،فارسا ،ائله یوخونلاشیپ کی ،شیرازی تورک اولوب وحافظین گویلو
- نواله آلیب دیر .

تورک مدنیتی گؤک تورک لر زمانیندان بویانا وحتی اولاردان دا ،
قاباق راق ضبط اولونوب ،بالاخره سلجوقی لر ،تیموری لر ،مغوللار ،
عثمانی لروسيله سی ایله ،اروپانین اوره گینی اله گتیریپ و آفریقا -
نین شمالی نی بورویوب واغوز وطنیمیز ایراندا ،اسلامین حمایتینه قوو
زانیب وغزنوی لر ،سلجوقی لر ،قراختائی لر ،خوارزمشاهی لر ،ایلخانی لر
آتابیگ لر ،آق قویونلو و قارا قویونلولار ،صفوی لر ،افشارلار وقاجارلار
وسيله لری ایله دوام وقوام تاپیب دونیادا ،مخصوصا ایراندا ،آیری مدنیت
ایله قایناشیب - بیتیب وبوقاریشماق او حده یفتیشیب کی ،تخمینا ۹۰۰
ایل بوندان قاباق تبریزده قطران کیمی آدلیم (مشهور) شاعر ،تورکی
دانیشان حالدا ،فارس دیلینده چوخ گؤزه ل شعر دئییب وتورک لری -
بغویوک نظامی ،مولوی ،فضولی ،صائب وشهریار تکین شاعرلری بغویوک آثار -
لارینی آنادیلیندن صونرا فارس وگاهدان دا عرب دیلینده یارادیب تا
دونیا بیلسین کی ،اوزوم ،عنب و انگور واستافلین مفهومی وعینی مصداقی
بیردیر .

دونیا شین مدنیت بناسین تیکماقا خاطر ،تورک لر چوخ ایشچیلرو
اوستادلار یولاسالیبلار و بو کیشیلیک لراویشره یفتیشیب کی ،گاهدان

تورک معمارلاری ایسته میبلر اؤزلری تیکن و سالدیران مدنی بنا و آبدده لرین بیربوجاقیندا، حتی یادگارلیق ایچون ده اولسا اولارین آدلاری یازیلیمیش اولسون .

گئچمیش ایللرده ساوا محالینده یاشایان بؤیوک شاعرلر و عالم لر یوخاریدا تعریف اولونان شخصیتده ایمیشلر، همی ایام توزو اولارین اوزلرینه اوتوروب، همی ده گؤزلرینه یاداثللیلرین گؤزو ساتاشیب و سؤزلری، دیللرینده و اورهک لرینده قالب و یا کتابلار قیراغیندا یازیلیب و گئتدیجه ییغیشیب و آرادان گئدیپ .

وارلیق مجله سی ساغ اولسون کنی، باعث اولوب، بالا- بالا بیزیم اؤلکه نین تورک بؤیوک لرینین اوزلریندن توزلار آرینسن، نئجه کی الان تلیمجان، اکبر رزاقی، ترکمن محمود و فقیرین رنگ و رخلاری آچیلیب و گؤیچک گؤز- قاشلاری نه گورمه لی اولوب؟ ایندی ساوانین کینه مزلقان بخشیندن مسلم آبادکندینده بیرکنجینه تاپمیشیک کی، اونو تورپاقلار آستیندان چیخارماقا چوخ دقت و ظرافت لازیمدیر. چونکی بیزیم بودفینه میز، چوخ ظریف و حساس دیرومنطقه نین گئچن ایامدا جهالت کولا دیوارلاری نین ییخیلماقیندان، اونون اوستونه، چوخ آوارلار تئوکو- لوبدور. بیزیم بوانگ گؤزه ل تورپاق آستان چیخان دفینه میز، مسلم آباد لی، گورکملی عارف و شاعر، حاج علی اکبر آقا خلج و تخلصی "قدسی" دیر .

ساوانین خرقان بخشینده ایکی بؤیوک و آدلیم و تقریباً بیر- بیرینه یاپیشیق کند وار کی، بیرینه "چیلیسیان" و بیرینه "ازبیزان" دئیهرلر، زندیه زمانیندا، چیلیسیاندا "کلبعلیخان" آدینه بیر شخص قارتالیب و کریمخانین بؤیوک سردارلاریندان بیرسی اولوب و اونون اولاده سی ساوه منطقه سی نین چیلیسیان، ازبیزان، اصلک، چمران، کرفیس، اندیس، عبدالله آباد، احمدآباد، سیلگرد و امیرآباد و آیری کندلرینده داغیلیب و اولاردا مقیم اولوبلار .

حاج علی اکبر آقانین بؤیوک باباسی، کلبعلیخان ذریه سیندن دیر کی، ساوه نین خرقان بخشینین ازبیزان کندیندن کؤچوب، مزلقانین "مسلم آباد" کندینده ساکن اولوبدور .

حاج علی اکبر آقانین آتاسی تقی بیگ ایمیش و بیرنورجهان خانم قادین ایله اوله نیبکی او قادین و قتیلده تورک سرکرده لریندن

بیرسی اولان نورعلی سلطان قیزی ایمییش ونورعلی سلطان دا حاج علیخان
 خلج اوغلو ایمییش .مرحوم "قدسی" دن اوچ اوغلان توره ییب کی ،بیرسی
 نورالله خان (نورعلیخان) و بیرسی احمد آقا و بیرسی ده محمود آقا آدلانیب
 و شهرتلی قدسی ایمییش . احمد آقا دان بیر قیزی قالیب کی ،مزلقاندا اره گشد-
 یب وهله دورور .متاسفانه قدسی نین اوغلانلاری بیر پیره یشتیشمه ییب و
 آتالاری نین یثرشینی گتوره بیلمه یب لروا ولاردان آدوا ولادی قالما یبه
 حاج علی اکبر آقا خلج ۱۳۰۴ - ۱۳۰۰ شمسی ایل لرینده مسلم آباددا
 فوت اقله ییب واو کندی ن قبرستانیندا تورپاغا تاپشیر یلیب دیر .
 قدسی بیر بیویوک عارف شاعر دیر کی ،ناصرا الدین شاه ،مظفر الدین شاه و
 محمد علی شاه و احمد شاه دؤور انلاریندا یا شاییب و پهلوی نین قدرتی نین
 اول لرینده وفات اشمیش دیر .

"قدسی" غیر روحانی لبا سیندا او حالدا کی ،قا جاریه معمول اولان قوزو
 دریسیندن قشیر یلن بخاراقی بورک لردن باشا قویا رمیش ،ساوا محالینده
 الهیاتدا هامیدان باشیمیش و مباحثه لرده چوخ- چوخ عالمر ا و نون علمی
 سلطه و قدرتینه تسلیم اولوب ،اونا باش اگیر میشلر .

مسلم آباد کندی نده قدسی نین ۵ - ۴ عطف لیق ملکی و اریمیش و لی
 اوزو صوفی و عارف ایمییش و دؤورون گؤرکملی مترقی متصوفی صفی شاه لا
 معاصر و اونا مرید و جلیس و انیس ایمییش ،چوخ جالب دیر کی ،تورک لرین بیر
 آیری بیویوک شاعر لریده "قدسی" تخلص و عباسقلی آقا باکیخانوف آدیله
 ۱۹ - نجی عصرین مشهور عالم و شاعر لرین دندیر ،عباسقلی آقا ۱۷۹۴ میلادی ده
 باکی نین امیر حاجیان کندی نده دونیا یه گلیب و ۱۸۴۶ میلادی ده مکه
 پولوندا - وادی فاطمه ده - دونیا دن گشدیب و اونون معروف اثر لری :
 گلستان ارم ،ریاض القدس ،قانون قدسی ،کشف الغرائب ،تهذیب الاخلاق
 عین المیزان ،اسرار ملکوت ،مشکواه الانوار ،نصیحت نامه ،مرآت الحال و
 کتاب عسگریه آدینا تورک و فارس و عرب دیل لرینده یازیلیلار .

ساوه نین مزلقان بخشی نین "مسلم آباد" کندی ندن قووزانان و اورادا
 دفن اولونان مرحوم حاج علی اکبر آقای خلج کی ،"قدسی" تخلصی و اریمیش
 باکی لی قدسی ایله حیات باره سیتده زمان و مکان اختلافی و اریمیش
 عباسقلی آقانه دن سه سؤزلری نین چوخونو فارسی دیلینده دگییب و بیر
 تعداد دا تورکی شعر لری واردیر .مرحوم قدسی مزلقانلی میرزا داراب "آثم"
 ایله (وارلیقین سککزینجی صایی سیندا اوندان "یا حسین" عنوانینده
 بیر شعر گؤستر دیک) معاصریمیش و بیر بیر یله مشاعره ائده رمیشلر .

حاج اکبر آقا عارف و صوفی اولدوغونا گؤره، محلده قشری و غرضلی رقیب لرو مدعی لروهئج زاهدان باشی چیخما یانلار وسیله سایلله اذیت اولونوب وزحمته دوشوب و اعوز لیاقتینه گؤره احترام گؤرمه ییب و جاهل لر وقشری لر الیندن چوخ فریاد چکیب وتاسف لر یئییب ولی مقدس هدف لرینی تعقیب ائله ییب وبونا گؤره بئله بیوروب :

باز در سر عشق معنی کرد جوش * بس که بودم ز اهل صورت در خروش
هل بجا یعنی گروه آزا * در ثنای حق، بپاکن ساز را
کاین هیا هوچند روزی بیش نیست * در فکر دور اندیش نیست
همت ای جان، تا گمارد درهدر * هل بجا، این قیل و قال گا و وخر
حاج علی اکبر و ارجه رودلی "صانعی" شعر لرینی کتابلار حاشیه لرینده
یا زیبلار و بو خاطره مرحوم قدسی، اصفهانلی نشاطین دیوانی نین حاشیه
سینده چوخ شعر لریا زمیش و دئییه ن لره گؤره بیر تعداددا، دعا و جا و جنبل
عبارت و علامت لری گئنه ا و کتابلین حاشیه سینده آیری شخص لریا زمیش لر کی
بیر سواد سیز عامی آدام آجیقیندان اونو سو قویوسونا سالیب و بئله لیگ
له ده قدسی نین بیر تعداد شعر لری الدن گئدیب و مرحوم حاج اکبر آقانی
بیر مقداردا شعر لریندن منطقه ده خلق الینه دوشوب و بئله کی، معلوم
اولور متاسفانه چوخو آرادان گئدیب، اما بو مقاله نی یا زاندا اونون
شعر لریندن تقریبا ایکی مین بیت دن یوخاری ییغیشیب و قالانی ده اجلدن
مهلت اولسا توپلانا جاق، دئییلدی کی، "قدسی" صیغلیشاه چوخ ارادتسی
واریمیش و اونون وصفینده نهچه دوزلو و سؤزلو، سؤزلر سؤله ییب، بورا باخین
رخش همت ای صفی آهسته ران * کز عقب داری تو جمعی خسته جان
ای صفی آهسته تر، دلخون شدیم * دره وای پیر جان بیرون شدیم
ای صفی، ای یادگار مولوی * همره کی کن از کرم با قدسوی
یک ورق از درس عشقت خوانده ایم * درره عشقت چنان و امانده ایم
دئمک اولور کی، "قدسی" نین سؤزلری، اکثرا عرفان و اخلاقی و مذهبی
مضمونلاردا و مثنوی نوعینده و بعضا ده قصیده و مخمس فورمینده دئییلدی
و تورکی سؤزلریندن بیر لهلی مرثیه اله گتیر میشیک کی، اللی بیسته
یا خوندور. بورادا ائمه اطهار حرمتینه و محرم و صغیر آیلارینا مناسب او
شعرین مهم قسمت لرینی عزیز مسلمان اوخوجولارا تقدیم ائدیریک :

وامصیبت بوکجه ،عرش خدا قان آغلیری

جان جانان آغلیری، ارکان و بنیان آغلیری

عالمه غوغا دوشوب، عرشه وایلا دوشوب
نالیه لیلا دوشوب، زار و پریشان آغلیری

قان آغلیری

ای ملالی (*) بو گنجه عرش الهی تیتیری
قان یا غار گویدن یئره یکسرکماهی تیتیری
زینبیین چا تمیش سمایه، درود آهی تیتیری
عرش و فرش و شش جهت، سیار و سکان آغلیری
عرش سبحان آغلیری، گه فاش و پنهان آغلیری
عالمه غوغا دوشوب، عرشه و اویلا دوشوب

نالیه لیلا دوشوب، زار و پریشان آغلیری

قان آغلیری

کرسی و لوح و قلم، غرق عزا دیر بو گنجه *
خلد و فردوس برین، ما تمسرا دیر بو گنجه *
ماسوا دردو بلایه مبتلا دیر بو گنجه *

تیتیره شیر ارض و سما، بنیان و ارکان آغلیری

لرز لرزان آغلیری

مبهوت و حیران آغلیری

شیعه لر چوخ آغلایین یالقیز قالیب شاه شهید

قوم کین یوزمین نفر، سلطان دین فردو وحید

قتلینه یا نسین دلیم، فرمان یا زیب پنهان یزید

العجب یا للعجب، هم حکم و فرمان آغلیری

حکم و فرمان آغلیری

هم خط و عنوان آغلیری

شاه دین یالقیز قالیب، دؤوره سین اعدا آلیب

باشینا قاره سالیب، زینب هراسان آغلیری

قان آغلیری

یا احبا بو گنجه یکسر سولار قانسه دؤنر

لال اولوم، واضح اما مین، قلبی بریانه دؤنر

شاه دین یالقیز قالیر، کفار بیر یانه دؤنر

اول شهین احوالینه، کبر و مسلمان آغلیری

بحر عمان آغلیری

هم موج و طوفان آغلیری

تشنه دیر، سلطان دین، بی پناه و بی معین

بو غمه یکسر ملائک، عرش رحمان آغلیری

قان آغلیری

بو گنجه عرشه چا تار، عطشان سکینه ناله سی

قلبی یا نمیش زینبیین، بیر باش کس یلمیش چاره سی

* ("ملالی" دئمک اولارکی، بیر شاره خطا بدیرکی، مذهبی مضامین و مطالبده
قدسی نین طرف مقابلی ایتمیش .

چون یقین ائتمیش اولور، ظلم ایله شام آواره سی
آغلیری، گه آشکارا، گه پنهان آغلیری
زار و نالان آغلیری

سینه سوزان آغلیری

بحر غم جوشه گلیب، نوح تشویشه گلیب
کشتی صبرین آلیب، هم موج و طوفان آغلیری
عصمت کبری پریشان، تشنه کام و دل کباب
دورد طرف دریا، ولیکن خیمه لرده قحط آب
خیرده قیزلردن گندیب، سوز عطشدن صبرو تاب
قیزلرین احوالینه جنتده حوران آغلیری
اولموش پریشان آغلیری

جن و انسان آغلیری

لامکان دوتدو ملال، دوشدو امکانه زوال
غیر ذات ذولجلال، اعیان ارکان آغلیری
لشگر کفار اقدر، غوغا و شور و ولوله
سو و ثره ر پیکانینه، زهر جفادن حرمله
سودان اوترو اصغر شیرین زبان گلیمیش دیله
تیتیری تیر و کمان، هم پرپیکان آغلیری
تیر و پیکان آغلیری

قان آغلیری

مرغ نوا خوان آغلیری

اولدو گریان فاطمه، دوتدی امکان هممه
بانوای زمزمه، حوران رضوان آغلیری
کربلاده بوگنجه، سوداده دیر شمر و عمر
باغلابیلار قتل چوپان غریبانه کمر
بو خبردن زینب نالان اولوب خونین جگر
تیتیری تا صبحه تک، چون بید لرزان آغلیری

قان آغلیری

چون ابر نیسان آغلیری

اشک ریزان آغلیری

حاج اکبر آقا خلیج اوز زمانینده عرفان عالمینده، مرادیندن صونرا
رقیب سیزا یمیش اوزو مولوی، صفی و قدسی (قدسوی) نین اهمیتده بیر بیلری-
نین آردینده گتیریپ و سؤیله ییب :

ای صفی من عاجز دیوانه ام * کرده ویران عشق تو این خانه ام
در دبستان جلال عشق حق * جملگی بودیم طفل یک سبق
اختلاف آمد زگرگان و سگان * متحد شیران حقند این عیان

خود کند تعلیم پیر معنوی * که صفی، که مولوی، که قدسوی
 نور حق هر جا اگر داری سراغ * جملگی باشند نور یک چراغ
 قدسی نین بیز توپلایان شعرلری چوخو صغیعلیشاهین زبده الاسرار
 کتابینین واو کتابدا یازیلان مضمونلارین حاشیه سینده یازیلیب واولا-
 رین اشاره تی صفی سؤزلرینه دیرکی، بیرباخیشدا حاج اکبر آقا سؤزلرینین
 باشایاقی یالین گؤرسه نیر و بوعلته گؤره قدسی دیوانینده صغیعلیشا-
 هین تحشیه اولموش سؤزلریندن نمونه کتیره جاقیک .
 بورادا قدسی نین وحدت باره سینده بیرباخشی شعریندن نئچه بیت
 اوخومالی نظره گلیر :

فنا فی الله

هرکه شد عاشق سزد جان واله و شیدا کند
 نی غم دیروز و نی امروز و نی فردا کند
 جان و تن ازخویشتن گیرد، سپارد دست عشق
 هرچه هست و نیست دل اندر سر سودا کند
 وقف دارد، هرچه دارد، نسیه و نقد وجود
 در ره عشق وصال دوست صرف لا کند
 خود نه بیند هرچه بپند طلعت جان بخش یار
 تا تواند بر، به جانان دعوی الا کند
 جان و سر بازد چه گو، در چنبر چوگان عشق
 عشق را سرگشته همچون وامق و عذرا کند
 در فنای محض مطلق، خود فنا فی الله شود
 هرچه دارائی هم از عشق است خودیغما کند
 از ولا، خود در بلا، سلطان عشق آید چو من
 هر دمی ازهر سخن صد شورش و غوغا کنید
 تاری کومک اولسا، ساوا مزلقانی نین - مسلم آباد کندینده یاتا
 حاج اکبر آقا خلیج " قدسی " نین تورکی و فارسی دیوانی تغزلیگیدن
 چاپا وشریلیب، یاییلا جاق دیر. منتظر اولون .

